

Цетиње, 7. марта.

Кад се буде домило између зиме и љета — а то ће бити за дан-два — преломиће се по свој прилици и судбина наших односа с грабљивом аустро-угарском монархијом, па или ће бити трајна мира, или крвава рата.

Кад се је оно јесенас десио онај шумски напад изненада на српски народ, којим се покушало да му се за свагда отргну двије његове покрајине и одведе један добар дио браће у ропство, народ Србије и Црне Горе био је готов да браћи притече у помоћ и да их спасава.

Велике су се силе умијешале и савјетовале су нам да мирујемо, да се стрпимо и да чекамо европску конференцију.

Наклоност великих сила, нарочито оних који су у споразуму, као противувјес савезу аустро-њемачком, драгоцјена нам је и у одговору свом на њихову представку обавезали смо се, да ћемо мирно сачекати сазив европске конференције и њено ријешење.

Ми смо тиме неоспорно примили пред народом и потомством једну тешку обавезу, али прећутно примили су тиме неку врсту обавезе и дотичне велике силе спрам нас. Обавеза та до душе није формулисана, ни уговорена, али је за то ипак обавеза, коју треба испуњавати. Она се састоји у томе, да силе не допусте Аустро-Угарској да осујети конференцију и да свој спор с нама сврши понаособно, у каквом локализованом рату. Ствар би онда добила изглед, као да пријатељске силе нијесу нам савјетовале да мирујемо док се конференција састане, него док се Аустро-Угарска спреми. Ми ћемо моћи лако вјеровати да на то нијесу ишле, али ако оставе да буде како сад Аустро-Угарска хоће, на то излази.

Мирољубивост Европе тумачила се је у Бечу као израз слабости и подигли су главе. Послије енергичног протеста са свих страна, који је натјерао Ерентала на дешператну дефанзиву, дошла је друга крајност — мирољубивост по сваку цијену. Послије атакe дошло је повлачење и том се приликом показала гола нага малодушност, може се рећи страх од рата.

Сад су у Бечу дигли рогове и пошли од своје стране на офанзиву.

Сви њихови листови почели су кад је требало и кад није демон-

стративно да опомињу свијет, да је иза Аустро-Угарске Њемачка са свом својом убојном силом. Шта је то имало да значи?

Имало је много да значи.

О томе, за сада, нећемо говорити.

Вријеме и развој догађаја показује најбоље на што се иде, те је свако нагађање излишно.

О томе ћемо се у најскоријем времену увјерити.

Напоменућемо само оволико: — Напошљетку могло је да значи и просто утјеривање страха међу противнике, не мислећи озбиљно да то и уради што пријети. Ово је пошљедње највјероватније, јер је најлогичније и стоји у узрочној вези са откривеном слабашћу оних сила, које су пошто по то легле да одрже мир. Кад хоћете по сваку цијену мир, мислило се овамо, онда ћемо да вам стављамо услове.

И ти услови сад су на дневном реду. Они су врло претјерани и стављају се врло дрско. Практична мудрост захтијева, ма колико и сами страховали од рата, да се покажу одлучни и категорички.

Тако сад у Аустро-Угарској никако неће конференцију. Хоће је али условно. Хоће конференцију која би била марионетско мајо позориште, чије ће лутке играти по жицама које ће бити у њиховим рукама. Како их буду затезали и попуштали тако лутке имају играти. Траже да конференција не буде трибунал који ће судити. Конференција има само да благослови шта је Аустро-Угарска урадила. Она има да се састане да задовољи потребу аустро-угарске монархије за признањем. Анексија се никога не тиче осим Аустро-Угарске. По мало се још тиче Турске и Србије, разумијевајући ту и Црну Гору. С Турском је свршила, а са Србијом је на реду. Кад то буде готово, европска конференција има да се састане и све то да узме на знање, па онда капу у руке па кући.

Наравно с тим се силе из противнога логора нијесу сложиле, у првоме реду Русија. Али пошто им је ипак до мира, ријешиле су да савјетују Србији и Црној Гори да се повуку из предњих редова борбе и да повјере своју ствар европским силама. Русија је изишла прва да нас савјетује да одустанемо од постављених услова.

Србија је послушала. Изјавила је да од Аустро-Угарске не тражи ништа: ни политичких, ни земљишних, ни економских уступака.

Аустро-Угарска, видјећи да се испред Србије и Црне Горе намјешта Русија, похитала је да јој план осујети и преко грофа Форгача, који је њен посланик у Биограду,

предала је ноту којом тражи да Србија ступи с њом у непосредне преговоре. А да би је на то навукла, употребила је не озаконени, али споразумом уговорени трговински уговор. С оним, што је уцењивала Србију двије године, тражећи да ратне поруцбине учини код њених фабрика, уцењује ју сад у питању Босне и Херцеговине. Отказује један свршен уговор, да би њиме и опет извршила насиље над Србијом. Просто видите хоће разбојнички да оперише и даље, па јој треба какав му драго изговор, ма још толико био абсурдан и бруталан. Какве везе имају локални трговински уговори с једним европским питањем, као што је анексија? И да ли о анексији рјешава Србија, те треба њено признање и одрицање?

Али Аустро-Угарска тако хоће. Хоће да има у џепу отказ Србији и онда да иде на конференцију. Ту ће да поднесе тај отказ као документ, да је спор са Србијом свршен, послјије да поднесе споразум са Турском да докаже како је и тај спор изравњан, и онда ће да каже Европи, ти сад немаш овдје шта друго да радиш него да благословиш па да сејдиш с миром.

Иначе неће на конференцију. Хоће прво да се сврши спор са Србијом и Црном Гором, милном или силом. И ако нијде не вриједи изнуђена признања, она га од нас опет изнуђава и с тим хоће да иде као са пуноважним документом на форум Европе. Цио свијет види да изнуђава, али она за то не хаји. Хоће да нам га изнуди.

Србија је одговорила већ, да не тражи од Аустро-Угарске ништа, али овој то није довољно. Хоће да тај отказ да поново, и то само њој И да га да у оној форми, коју она издиктира. Хоће безусловни отказ од Босне и Херцеговине, и хоће силом да примимо оне економске пробитке које нам нуди, а који у ствари ништа друго нијесу до нове кврле, у које ће да нас стегне, да не будемо ни политички ни економски слободни.

Хоће да нас начини својим вазалима.

Ови односи између Србије и Црне Горе с једне, и Аустро-Угарске с друге стране, нијесу више правни, него насилнички. Ми се већ формално налазимо у рату с њом, гдје пресуђује сила. Оно што тражи нема основе ни у здравом разуму, ни у поштите, ни у праву. И ако ништа од ње не захтијевамо хоће да нас натјера да тражимо и да пристајемо на услове под којима нам даје одштету. Србија је рекла да не тражи од ње чак ни земљишне уступке, али она хоће да ова то учини онако како њој за конференцију треба. И зато ће, како неки листови навјешћују, ових дана

(ако већ није) наново поднијети влади у Биограду ноту, која ће бити категорична, да приклони главу како Беч заповиједа, или ће морати да пристане на пошљедице, које ће њен отказ имати.

А те пошљедице које могу друге бити него рат.

У ствари је овдје борба противу Русије. Она се ставила између нас и Аустро-Угарске и савјетовала нам је да попустимо. Остало да оставимо европској конференцији. Аустро-Угарска је Форгачевом нотом то хтјела да растури, па да Србију принуди на посебан споразум с њом и тиме да је — откачи од Русије и Европе и да је веже за себе. Србија је послушала Русију, не Аустро-Угарску, и ова сад спрема нов корак, корак категоричан. Он колико је намијењен Србији и Црној Гори, двапута је више наперен противу Русије. Хоће Аустро-Угарска демонстративно да покаже свима Словенима, који у Русију гледају звијезду претходницу, да је њихово уздање слабо и да га Аустро-Угарска може разорити кад хоће. Пред лицем свега Словенства хоће да понизи Русију и да покаже њену слабост.

Училе су то Француска и Енглеска и пренули су из трулога дремежа, проповиједајући мир по сваку цијену. Рекли су јасно и гласно, да се Русија неће дати понизити, а уз њу ће стојати они као савезници.

Па ипак — Аустро-Угарска се спрема на одсудан корак. Sprema категоричку ноту Србији, која ће главним дјејством својим погодити Русију, а послјије је учинила све и да стави целокупну своју снагу на суву и на мору у бојни поредак. У исто доба њемачки листови увјеравају свијет о својој савезничкој вјерности.

Да ли је то срачуњено да Русију заплаше, или озбиљно мисле на рат, не може се погодити. Нама се чини да је то само један марцијалан блеф, али да им од рата тако исто стријепи срце као и другима. Видјећемо, хоће ли се Русија дати заплашити. То ће се видјети за који дан, чим Аустро-Угарска поднесе своју „категоричну“ ноту Србији.

Страховито измишљају

Аустро-Угарска штампа претворила се у једну разбојничку мафију према Србији и Црној Гори, боље рећи према укупном српском народу. Њене лажи и земљи су тешке. Нема божјега дана кад не изнесе по коју нову лаж противу нас, нарочито што се тиче Новопазарског Санџака. Ви нећете наћи броја аустриских и мађарских листова у коме неће стојати како Србија и Црна Гора хоће да окупирају Санџак. Имаће пет мјесеци како српске државе скупљају вој-

ску на граници Санџака и како шиљу чете у Санџак. Досад, да је то било истина, Санџак би био препун нашим четама, а на граници би било на два милиона наше војске. У ствари нити има ког четника, нити какве војске.

Па ипак ова бестидна штампа непрестано говори о нашим намјерама на Санџак, о војсци која се скупља, о четама које прелазе, и о бомбама које се носе у Санџак. Сад су измислили и да неко тражи Санџак да откупи. Сто дана, сто разних лажи, и послје опет то исто на ново. Циљ им је да узбуни Турке и да посију метеж између Срба и Турака, а ако не то, оно бар сумњу и раздор.

У томе се толико заборављају, да отворено показују колику су шпијунажу развили у Санџаку. Не ћете само једпут читати да кажу, како *по вијестима, које су добили из Санџака*, тамо влада вријење, или незадовољство, или се спрема не знам шта од стране Срба ит.д.

Од кога добијају они те вијести? Откуд они знају више но што зна турска влада? И по чему они више воде бригу о безбједности Санџака од саме високе Порте?

Тим јавно признају, да су у Санџаку развили необичну шпијунажу и да су њихови агенти — агенти изазивачи, који на тиме раде, да између српског и муслманског живља изазову сукоб.

Ова лажовска компанија и све ове подле интриге имају за циљ, да Турска обустави провоз ратнога материјала за Србију.

Срамно да се једна силна царевина и овако ниским средствима служи. Двапут срамније кад нас код Европе клевета да смо опасни њој, а Турцима да смо опасни Турској. Излази да Србија и Црна Гора хоће да воде рат на два фронта, противу двије силне царевине. Дотле су дотјерале клевете ове бескарактерне аустро-угарске мафије.

Рат неизбјежан

Мађарски лист „Hetvi Lapok“ произвео је ових дана силну сензацију у Аустро-Угарској.

Он је на првом мјесту, крупним словима, донио ово саопштење:

„Дознајемо из сасвим поуздана извора, који стоји врло близу министарству спољних послова, да је аустро-угарски посланик у Биограду, гроф Форгач, добио наредбу да затражи од српске владе одлу-

чан одговор за 48 сати, а ако за то вријеме одговора не да, пошто је то пошљедњи покушај, нека у сриједу 4. марта одмах напусти Биоград.

Рат је неизбјежан. У сриједу 4. марту имала би изаћи заповијест за мобилизацију!“

То је било у понедељак 2. марта. Ово сензационо саопштење пренијели су и други листови.

А одмах затим шљедовале су ове вијести из Пеште:

„Сви вечерњи листови доносе алармантне вијести о могућности рата. Међу грађанством је завладала, ушљед тога, таква паника као да је рат већ објављен. Узбуђење је силно.“

Четрдесет осам сати је прошло. Од српске владе није шљедовао никакав телеграм. Очекивање је било са највећом заштитом.

Кад одговора није било ништа, у сриједу се са великом сигурношћу очекивало прекид дипломатских односа између Србије и Аустро-Угарске.

Гроф Форгач се није ни мицао из Биограда.

Ни од заповијести о мобилизацији није било ништа!

Настало је силно разочарење и изненађење у цијелој Аустро-Угарској. Увидјело се, да је и ово једна од оних многобројних празних сензација и глупо застрашивање.

Штета само што нијесу сачекали 1. април!

Одговор српске владе

Српска циркуларна нота, која је шљедовала на представку Русије, није била ни мало угодна бечкој влади. Због тога је ургирала преко свога посланика у Биограду грофа Форгача на српску владу да јој се нарочито изјасни, додирујући и трговински уговор са Србијом.

Српска влада је на то, преко свог посланика у Бечу Ђ. Симића, одговорила овим телеграмом:

„У српској циркуларној noti, која је предана и ц. кр. влади, као и владама осталијек сила Берлинског Уговора, означила је и образложила српска влада своје становиште о босанско-херцеговачком питању да Србија, сматрајући да су правни односи између ње и Аустро-Угарске остали непромијењени, жели да на темељу паритета према сусједној монархији и даље извршује своје сусјетке дужности и његује добре односе, што захтјевају материјални интереси обадвије стране.“

На основу тога српска влада је мишљења, да би и материјалним интересима једне и друге стране и ситуацији — која је настала трговачким уговором који је прошле године склопљен и који је у Србији задовољан законску снагу — најбоље

одговарало, да владе Аустро-Угарске тај уговор поднесу на одобрење парламентарима у Бечу и у Пешти, ма да је термин за његову ратификацију већ истекао. Примамем уговора од стране парламента избјегао би се прекид уговорних односа. Ако би трговачки уговор био одбијен, онда, или би се нашла згодна полазна тачка за свентуални нов, трговачки уговор, или би се на темељу диспозиција парламента и аграрске струје, дошао до увјерења, да се у опште мора напустити идеја тарифног уговора између Србије и Аустро-Угарске.

У случају, да Аустро-Угарска, ради кратких времена или ради својих парламентарних прилика, не узмогне трговачки уговор у парламентарима до 31. ов. м. ријешити, спремна је српска влада пристаћи на приједлог да се провизорно претегне вриједност овог уговора до 31. децембра о. г.“

Пештански листови, незадовољни овим одговором, изјавили су, да сматрају да је послје ове српске ноте заштитост између Србије и Аустро-Угарске још више појачана и да је рат на прагу. Вијести о предаји ултиматума су биле појачене. „Neue Fr. Presse“ је задовољнија српским одговором и налази, да ће се преговори моћи наставити и да се ипак може до споразума доћи.

Пештанска се штампа љути

Одговор српске владе ни мало није пријатно дјеловао на пештанску штампу. Она се надала, да ће Србија приступити у највећој понизности пред Аустро-Угарску и молити је за опроштај, бојећи се од аустриских бајонета и силних пријетња.

Међутим одговор српске владе показао је, да је она дошљедна својој циркуларној noti и да се не да ничим застрашити, тврдо увјерена да је на правом путу.

И кад је овакав одговор шљедовао, пештанска штампа је с правом очекивала оно, што је још у почетку ове недеље наговјештавала и чиме нас је застрашивала — да ће гроф Форгач упутити Србији ултиматум и да ће напустити Биоград.

Али се зби са свим другаче. Ни српска влада одустаде од циркуларне ноте, нити задовољи надутим прохтејевима бечке и пештанске господе, нити уложи Аустро-Угарска ултиматум, а већ о даљим фантазијама пештанске штампе и да не говоримо.

И за то се сада пештанска штампа често обезумила. На Србију сипа грдње као из рукава и силом Бога хоће, да и Беч изиђе свој гнев на њу.

„Pester Lloyd“ назива ноту српске владе дрскошћу и са јеткошћу налази како српска влада не само да не одговара на питања, која јој је поставила аустро-угарска влада у својој пошљедњој noti, него још дијели лекције Аустро-Угарској! Заго овај лист валези да треба Србију натјерати да се изјасни категорички: да или не!

Срећа, што у Бечу слабо воде рачуна о овим и оваквим саветима и не заводе се нимало љутњом пештанских листова, пошто увиђају да Србија није никаква њихова провинција, да јој могу диктирати и заповиједати.

Мађари суде по себи. Они су научили, да им се из Беча дијеле лекције и да им се оданде диктује, па су се толико забављивали да то траже и за слободу српску земљу, пред којом се не смије са тиме изаћи.

Рат или мир

Духови су се опет узнемирили. У непријатељској штампи опет грме на Србију. Само овога пута је грмљавина јача и силнија. У непријатељском логору сматрају, да већ више нема смисла отезати, да треба кидати, да се пречисти питање да ли ће бити мир или рат.

Узрујаност због одговора српске владе на аустриску ноту много је већа него узрујаност, коју је раније произвела српска циркуларна нота на руску пријатељску представку.

Интересантна ствар!

Бечка штампа, а нарочито судећи по некадашњој ратоборној „Преси“, није се толико узбунила као мађарска и њемачка штампа. Она налази, да ће бити још тешкоћа и да ће требати још више времена да се спор српско-аустриски изглади, јер да овом пошљедном нотом „Србија није силовито затворила врата између обадвије сусједне земље,“ пошто се Србија одлучила да са Аустро-Угарском ступи у преговоре о интересима, који додирују обадвије државе и да је сад Аустро-Угарској дата могућност да настави ону танку везу, која још спаја Србију и Аустро-Угарску, а коју Србија овом својом нотом није прекинула.

Њемачка штампа заступа са свим противно мишљење. Она налази да је Србија пошљедном нотом још јаче заострила односе са сусједном монархијом и да се спор не може ријешити мирним путем. „Vossische Zeitung“ пише поводом тога: „Србија,“ усипрос саветима великијек сила и сусретљивости грофа Форгача, све смелије испада противу Аустро-Угарске. Србија захтијева рат и опаком руком кид све везе што је вежу са сусједном монархијом.“ „Tagblatt“ исто тако песимистички пресуђује ситуацију. И он налази да је одговор српске владе изазивачки.

И у дипломатским круговима у Берлину врло је неповољно дјеловао српски одговор. Зато се саветује бечкој влади, да учини и пошљедњи покушај да се сачува мир: да од Србије тражи категоричан одговор. На тај начин они држе, да ће се за који дан коначно ријешити питање да ли ће се петмјесечни конфликт између Аустро-Угарске и Србије ријешити мирним путем или оружаном руком.

И у Пешти то мишљење дијеле. У Пешти се сматра, да је стање врло озбиљно и да ће се за који дан знати тачно на који ће се начин ријешити спор српско-аустриски.

Што се нас тиче, ми ову ствар не узимамо тако и сувише трагичном као у Берлину и Пешти. Одговор српске владе ни мало није изазивачки, као што му се подмеће, него је такав, да Аустро-Угарска, и ако се не може њиме задовољити, не може ни противу њега устати и сматрати да је свему учињен крај. Ако иком, Аустро-Угарској ни мало не иде у рачун, да води вратоломну политику и да се толико заборавља, да намах кид

ПОДЛИСТАК

Школско и домаће васпитање

О школском и домаћем васпитању с обзиром на наше специјалне прилике и околности

од
Ник. С. Минића
наставника

(4)

Обично се важност породичног васпитања превађа, или се бар не цијени у оној мјери како оно то заслужује, него се мисли да је и сама школа довољна, да дијете упуту у правцу моралног дјелања. И најмања рефлексивна довољна је да увиди, како су ти погледи кроз погрешни и неправилни. Јер пут моралног рада и дјелања скопчан је с тегабама и непријатностима, што претпоставља истрају и отворену вољу у том правцу, која се може добити само постепеним навикавањем, а највише личним примјерима и угледима у породици и школи. Ако су у породици да на дневном реду свакидашње свађе и песлоге, као и други саблажљиви примјери и ако у породици не влада јединство и хармонија моралне воље међу свима њеним члановима, онда и најидеалијек школско васпитање постаје илузорно, јер дјеца ступањем у школу доносе извјесне навике и склоности, које често пута стоје у супротности с моралним максимама, те се и најенергичнијек дјелањем школског васпитања не могу сузбити, само ако оне у породици

палазе погодне услове за своје напредовање и развијање. Отуда рад породице и школе мора бити солидаран, ако се жели, да школско васпитање дође до позитивних резултата. Само с претпоставком таквог рада васпитање ће тећи лако и без великих тешкоћа. За то реформатори школског васпитања морају и овој околности водити строгог рачуна т.ј. наћи начина и могућности, да се породица уздигне на достојну висину, с које би с успехом вршила свој васпитни задатак, јер ипаче и најнационалнији закони и најсавеснији радници у васпитним школама, не могу у стању поправити васпитање, ако ова прва васпитна институција не одговара свом задатку.

Други период васпитања започиње ступањем дјетињем у школу, гдје се под вођством стручна и спремна васпитача продужује породично васпитање, које се и по начину и по средствима разликује у многом од породичног васпитања. — Школско васпитање надовезује се непосредно на породично и за то је његов први задатак да испита успехе и резултате породичног васпитања, који се огледају у правцу и развињу индивидуалних природних и стечених особина. Ако те прве навике и особине обећавају повољан правац моралне воље, онда ће се оне и у школском васпитању подржавати и даље развијати, а напротив, ако су те прве особине такве природе, да појаву моралне воље спречавају и отежавају, онда их васпитање мора енерги-

чно угушавати и замењивати новим и бољим особинама, које ће бити сигурнија гаранција за појаву моралне воље.

На тај начин прва акт школског васпитања јавља се у борби против оних особина и склоности васпитаникових, које могу бити од штете по морални развитак његов. Лажљивост, лакомиеленост, лењост, уорност и т.д. представљају такве штетне појаве, које се морају енергичним дисциплинским мерама сузбити, а на мјесто њихово развијати супротне особине, које ће хармонизирати са врховним васпитним циљем и убрзавати процес асимијације моралних идеја, који се постиже васпитном наставом и васпитањем у ужем смислу. Много је лакше сачувати васпитаника од рђавих навика, него га довијети лечити од тога. Зато васпитач мора веома брижљиво отклањати све оне узроке, који могу бити поводи да се такве штетне особине јаве. Али ако се и поред свију предосторожних мера рђаве навике, онда их ваља још у самом почетку најоштрије сузбити док још не узухватиле дубљег корена. Да би се у свако време могло тачно знати, колико су поједине дисциплинске мере имале утицаја на васпитанике, потребно је успоставити сталан и систематски надзор над васпитаницима и онда према стварном успеху или неуспеху, предузимати различито комбинавање дисциплинских мера, појачавајући их према опшћем васпитаницима, за које се надзором показе, да

су раније предузете мере биле недовољне. Само овај надзор мора бити неприметан и неосетан, не сме и сувише притискивати слободу васпитаника, јер би се такав надзор осећао као неправедна тиранија од стране васпитача и смегао би самосталном развињу васпитаника. Дакле надзор не сме бити насилан пресија над слободом васпитаника и не сме имати карактер полицијског надзора, јер би тада свако кретање и свака самостална акција била искључена, која опет чини неопходан услов за стварање енергичне воље и јаког и самосталног карактера уопште. Треба имати на уму да се само у слободи развијају карактери и за то надзор, ако хоће да одговори својем циљу, мора имати карактер благог родитељског надзора, чију би агресивну моћ васпитаници само тада осећали, када би прекорачили одребене границе допуштене им слободе. Овај врста надзора функционира кроз цео први период васпитања и са осталим дисциплинским мерама удружен представља најважније васпитно средство у том периоду васпитања, јер дисциплина ипак има и свој позитиван циљ и ако је по својој природи негативан средство. Својом позитивном страном дисциплина отвара пут настави и васпитању у ужем смислу и осигурава њима постигнуће резултата: а својом негативном страном отклања све оно што би могло кочити и ретинати правилно васпитање. Отуда дисциплина због те своје негативне стране има само

са Србијом и да без главе улеће у рат, који може имати по њу само кобних пошљедица, у толико прије, што се до сада могла увјерити, да њени претјерани захтјеви не налазе одзива ни код самих великих сила, на које је српска циркуларна нота одличан утисак оставила и које су, последице тога, ову ствар у своје руке узеле.

Аустриски шпијони

Аустриски војници бјеже — Аустрија то демантује и ако врло добро зна, да су њени дезертери у врло великом броју и у Црној Гори и у Србији; аустриски поданици јатомице напуштају Аустро-Угарску и склињају главе у Црну Гору и Србију — Аустрија и то демантује и ако врло добро зна, да се ти бјегунци налазе у великом броју у објема српским државама; аустриски шпијони преплављени су и Црну Гору и Србију, њих хватају на сваком кораку, узимају их на одговорност и притварају, а они признају да су одиста аустриски шпијони — Аустрија и то демантује и ако врло добро зна, да њени жбирови плаве српске земље.

Њој није толико стало до истине, колико до тога, да покаже, да је код ње све у своме реду; нарочито бјега од признања, да шпијонира српске државе.

Али и поред свега тога и у Црној Гори и у Србији пошло је властима за руком да убу у траг тим аустриским жбировима.

У Црној Гори су ухваћена неколика аустриска шпијона и они су признали, да им је задатак био да шпијонирају и да су нарочито од аустриских власти праћени зато. Тако је и у Србији. Милерова афера, која је још у процесу, о томе такође јасно свједочи.

Па и поред тога Аустрија безочно тврди: ми никога не шпијонамо.

Али и у обманљивању се долија. Нама је до руку дошло једно драгоцјено признање баш од стране аустриских жбирова.

У „New York Herald-у“ изашао је допис из Беча од сталног дописника овог листа. Он почиње овако:

„Евген витез де Томисе бивши виши официр аустриске војске и син фелдмаршала аустриске војске у Бечу повратио се са једне тајне мисије из Црне Горе, где је ишао као агент да испита, шта се у Црној Гори ради и какве су припреме за рат.“

И онда дописник износи разговор с тим бив. вишим аустриским официром, односно шпијоном.

Кад Аустрија хоће пред страним свијетом да доведе у сумњу исказе Црне Горе и Србије о њеној шпијонажи, свакако мора да занијеми пред овим исказом овога енглеског листа, чијем се дописнику, хвалисавости ради, нехотице одао њен шпијон.

Гласови поводом анексије

Утисак српске ноте

О утиску, коју је учинила српска нота поводом пријатељске руске представке, јавља се:

У Бечу нијесу задовољни дипломатски кругови садржином српске ноте. У Бечу

држе, да та нота неће рашчистити ситуацију, јер ако Србија не тражи ништа од Аустрије, она се не одриче ипак својих захтјева, него оставља да о тим захтјевима ријешити конференција.

У Русији је нота учинила одличан утисак. Сви руски листови одају признање српској ноти, истичући да се Аустрија љуто vara ако мисли, да је босанско питање европско, а не српско.

У Берлину је нота учинила рђав утисак. Њима изгледа да Србија иде на то да отегне спор док се не спреми.

У Лондону је српска нота учинила такав утисак, до у цијелој Енглеској влада велико задовољство због ње. По мишљењу мјеродавних кругова, опасност рата избјегнута је.

У Француској су задовољни српском нотом. Политички кругови у Паризу увјерени су, да ће се и Аустрија потпуно задовољити њоме.

Као што се види, српском нотом није задовољна само Аустрија и Њемачка, јер би оне хтјеле толико Србију да унизе, да клекне пред њима и да их моли за опроштење, што они неће никад дочекати.

Руски добровољци

Са свију страна велике Русије полетјели су јатомице у Србију силни добровољци, који горе од живе жеље да ступе у редове српских бораца и да своје животе положи противу најезде германске.

Добровољци у Србију долазе из Русије преко Цариграда и Румуније.

Конференција

Питање о конференцији било је потиснуто и већ је била изгубљена свака нада да ће се она икад састајати. Сада је то питање поново на дневном реду и налази се у рукама великих сила. Русија се о њему одрешито изјавила и категорично тражи, да конференција буде. И остале велике силе неће од тога питања бјегати. Према томе ријешење о питању конференције можемо очекивати за који дан.

Опште је мишљење, ако не буде конференције биће рата. Дакле: конференција или рат.

Аустрија ће, на сваки начин, изабрати прије конференцију него рат.

Важно саопштење

Имали смо прилике да неколико пута проговоримо о аустриским интригама, којима се подмешало Црној Гори и Србији од стране Аустрије како ове двије српске земље мисле да упадну у новозазарски санџак. Сада у „Цариградском Гласнику“ читамо: Отоманском посланству на Цетињу наређено је, да званично изјави влади црногорској, да су неистините вјести страних листова о закљученом аустро-турском тајном уговору за заштиту Новозазарског Санџака од упада Србије и Црне Горе.

Знају и у Цариграду ко је Аустрија!

Бакшишлије

У Цариграду има неколико тобожњих турских листова, који, за бакшиш, служе предано аустриским интересима. Међу њима нарочито отскачу „Шураи Умет“ и „Танин“, који су се толико предали Аустријанцима, да су постали њихови ординерни најамници. Та два листа непре-

кидно интригијару противу слободних српских земаља и хтјели би, силом Бога, да изједначе интересе Турске и Аустрије и ако чак и врапци по крововима знају, да се интереси ових двију земаља не само дијаметрално разилазе, него се и косе.

Чудимо се само како Османлије трпе у свој средини ове одвратне бакшишлије!

Само нека се пазари!

Гогољеви објекти појавили су се у новом издању. Некима у Цариграду толико се пазар допао, да су од тога отворили читаву трговину. Маркиз Палавићини, аустриски посланик, није се задовољно куповином Босне и Херцеговине, него би хтио да од Турске откупи и сама права у тим земаљама! Као што из Цариграда јављају, он се већ упустио у погодбу за куповину црквених права Патријаршије у продатим српским земаљама.

„Све даље вода носи малени чунџ тај...“

Аустриски бијес

Аустријанци су се толико распртили у Цариграду, да им изгледа као да су код своје куће. Њима је мало што се Срби прогоне на све стране по аустриској монархији, него су се оборили и на Србе у Цариграду. Њина бјесомучна хајка превршила је сваку мјеру. Она се већ не може сносити. О томе „Цариградски Гласник“ доноси ово: „Аустриски бијес узео је највеће сразмјере у сред Цариграда. Аустриско посланство, огорчено што су Црногорци спријечили представљање „Веселе Уговице“ у позоришту у Пери, почело је да гони своје поданике, Србе Далматинце и Паштровиће, окривљујући их, да су они помагали Црногорце у демонстрацијама — што није истина. Неке су Далматинце отпустили из службе, неке похапсили и протјерали. Аустриски гавани јуре по Цариграду и помоћу турске полиције хапсе своје поданике, те се ови морају да крију од оних, који би их требали да заштитију. Једина је кривица тих аустриских поданика што су — Срби. Само зато и кидисавају на њих побјеснели Аустријанци. Али су Срби и горијех мука претрпјели, па су пак остали Срби.“

Исељавање Муслимана

Из Босне и Херцеговине су се почели Муслимани да исељају. То потврђује и њихов орган „Мусават“, који их одвраћа од исељавања, потсећајући их на прекрасну Шантићеву pjesму: „Остајте овдје!“ Од доброг нико не бјега, а нарочито овако бесумице у бестрв!

Интригирање

По бечком рецепту почели су да поступају и Хрвати према Србима у погледу анексије Босне и Херцеговине. Незадовољни држањем Срба према анексији, они су почели да протурају разне брошуре, у којима тобоже поједини Срби дискутују о анексији и служе се извитопереним цитатима истакнутијех Срба са Приморја. Једна од тих је и књига „Срби на Приморју и анексија Босне и Херцеговине“. Како се том књигом хтио да денунцира д-р Урош Десница из Задра то је он изашао јавно с изјавом, у којој је истакао како се анонимни писац тенденциозно послужило његовим чланцима као и саборском бесједом пок. Сава Бје-

лановића. Поводом ове изјаве „Dubrovnik“, умјесно примјећује и ово: „Ово писмо др. У. Деснице најјасније показује на који се начин према нама Србима служе наши непријатељи и њихови најамници, који знају и под шифром Србина кад икад у својем нечасном раду да искрену. У осталом, ни отворени нападаји ове врсте, ни они, који су у својој подмуклости на нас уперени, неће нас скренути с пута, да пред њима устукнемо у раду на корист наше опште ствари. Наш ће рад остати увијек као и до сада отворена књига, чиста и јасна, те се неће угињати никаквот вјетру, дувао он благо или страшно. Не можемо се одрећи српског имена, па да би вековно живјели под „загребачким процесом“. То нека упамте наши непријатељи и њихови најамници.“

Многи су се од Хрвата толико обезумили да су постали слијепо оруђе Аустрије.

Цио други позив

Кроз два дана, а то је сад у понедјељак, Србија ће имати под оружјем на сто и педесет хиљада ратника. За тај дан сазван је на петнаестодневну вјежбу цио други позив народне војске, који износи око 90.000 људи. Случај је хтио да буде тај позив на окупу баш кад Аустро-Угарска мисли да из и опет ухвати за гушу Србију и да из ње изгњечи ја ли душу, ја ли коначно капитулисање, последице чега наступају вазални односи према њој. Ни мање ни више већ ће тражити — како бечка штампа тврди — да Србија одустане од анела на Европу и од свакога потраживања у погледу Босне и Херцеговине, па у потврду своје искренности и да се разоружа.

Тражити тако што, већ је објава рата и српске државне немају куд већ да је прихвати. То што тражи, има само једно име: **безобразлук**. Хоће да постигне без рата оно што се само последице успешног рата може постићи. Тражи да се српске државе одрекну будућности. Траже да се одрекну права на наоружање које право као независне државе имају у равној мјери као и остале. Србија, као слабија да се разоружа, док она као јача не пушта ни да о томе буде ријеч. И тражи, да Србија и Црна Гора не смијду имати жеља, ни те жеље Европи саопштавати.

На такав **безобразлук** има само један одговор, и ми вјерујемо да ће га братска Србија умјети наћи.

Ни корака више уназад испред те разбојничке монархије! Хоће ли рат — то рат!

Интересантна преметачина

Римска „Трибуна“ јавља, да је аустро-угарска полиција извршила преметачину стана једне присне рођаке корпуснога командата у Загребу генерала Грбе. Нашла је Грбина писма и сва конфисковала и последије читала.

Лијепо Бога ми! У Аустро-Угарској не вјерују више ни својим рођеним корпусним заповједницима.

Хајка на Србе

Сви Срби, који су били запослени по разним фабрикама у Аустро Угарској, избачени су сада на улицу, јер тамо не трпе Србе и гоне их. Мађарима ни то није било доста, него су за босанске

провољорно трајање у времену док настава не буде толико моћна, да сама врши сав васпитни утицај. Међу дисциплинским мерама ауторитет васпитачев игра највећу и најважнију улогу, само тај ауторитет не сме пошвати на грубој сили и физичкој надмоћи пости васпитачевој, већ на благом и вољном подчањавању слабе и несавршене воље васпитаников, много јачој и савршенјој вољи васпитачевој, које потиче једино из уверења у моралну и интелектуалну надмоћност васпитачеву. Васпитач може задобити трајан и постојан ауторитет код својих васпитаника само несумњиво јаким моралним и интелектуалним особинама. Само таквим ауторитетом васпитач ће бити увек у стању, да задржи у нужним границама дисхармоничну природу дечију и да осигура трајан респект свима својим наредбама и заповјестима. Таква васпитач неће имати потребе, да примењује теже дисциплинске мере, јер ће васпитаници у његовом конзеквентном и правичном поступању гледати законску моћ, а у његовој личности персонификацију закона и следовате његовој вољи безусловно. У таквом случају васпитач се јавља само као чувар и савестан извршилац законске воље, која се огледа и репрезентује у сваком његовом поступку, те тако васпитаници не гледају у томе самовољу васпитачеву, већ моћ законску, којој је и сам васпитач потчињен. Ако васпитач буде успео да развије правилан

смисао за разумевање нужности ове формалне и универзалне моћи закона, онда ће то бити веома добар основ, на коме ће се доцније развити грађанске врлине и пуно поштовање земаљских закона. Овим смо у кратко представили најважније дисциплинско средство, које најбоље и најсигурније потпомаже правилан успех у настави. У много случајева сам ауторитет наставников биће довољан да задржи васпитанике у границама реда и шоретка, али у већини случајева он се мора допунити и другим дисциплинским мерама, које ипак не смеју бити осим крајњих случајева, када је и последње дисциплинско средство допуштено. — Физичка казна као последње дисциплинско средство, може се употребљавати само онда, кад васпитач дође до уверења, да сва преходна блажија дисциплинска средства нису помогла, па и тада васпитач мора бити у примењивању ове казне веома обаврив, нарочито се мора пазити, да ову казну не врши у разјареном и афективном душевном стању, јер тада може позвати и теже физичке последице, зашта је и пред законом одговоран. Да узгред напоменемо да су мншљена о овој врсти казне веома подељена. Педагози теоретичари или сасвим искључују овај начин казњавања, или га пак свде на минимум, док су педагози практичари одсудно и за овај начин казњавања, чјије мишљење бар у овом погледу мора бити мјеродавно. Бар за наше прилике

немогуће је сасвим искључити ову казну, јер као што је познато у српском породичном васпитању ова врста казне игра по најглавнију улогу, па би њеним потпуним искључењем из школског васпитања у многим случајевима постале излузорне све остале дисциплинске мере. За то треба оставити право учитељима, да и ову казну могу ставити ученицима у изглед, рачунајући на њихову савест, да они то своје право неће никако злоупотребити. У колико се више настава приближује своме циљу у стварању морално-религијског уверења, у толико више постаје изашна — строга и оштрија дисциплинска мера, која напоследку сасвим престаје, када настава бар релативно постигне свој задатак. У том периоду васпитаници се одлучују по својој слободној уверењу, а морална савест постаје им водила у свима њиховим радовима и поступањима. До моралне савести васпитаници долазе тек у другом васпитном периоду лагано и постепено, прво стварањем погодних представа под средством хуманистичке наставе, која мора заузимати центрум наставног плана, да би морално-религијске представе задобиле доминирајући положај у свести, које у главном и репрезентирају моралну свест и морално уверење. Тек, када су ове представе довољно јакне и прецизне, моћи ће се из њих формирати одговарајући појмови и судови, из којих се опет практичним вежбањем долази до моралних аксиома, које постају основна и битна

принципи живота и рада човекова. Али да ова теориска принципа задобијена наставом пређу у практичне принципе воље, погребно је још васпитање у ужем смислу, које се због тога и сматра као најважније средство у образовању карактера, јер се њиме директно постиже сагласност воље и уверења. Рад васпитања у ужем смислу може почети тек пошто је настава бар у неколико постигла свој задатак у стварању морално-религијског уверења. Васпитање у ужем смислу може имати успеха само тако, ако васпитаници активно учествују у раду, отуда и не овај рад или карактер самосталног постицаја од стране васпитача. Дакле, васпитање у ужем смислу мора директно дејствовати на активитет воље, различитим стварањем стварних и замисљених прилика и ситуација у којима ће се васпитаници моћи слободно одлучивати по својој моралној уверењу. У колико такве прилике буду чешће и обилније у толико ће и практична воља васпитаникова бити чвршћа и доследнија, а познато је да су постојанство и доследност битне особине карактера. И у васпитању у ужем смислу као и у дисциплини личне врлине васпитачеве имају претежан утицај.

(Наставиће се.)

жељезнице позвали педесет бравара, и ако има довољан број домаћих бравара у Босни и Херцеговини. Тиме би хтјели српске раднике и из рођене земље да истисну.

Велики страх у Пешти

Из Пеште примамо овај телеграм: Читав Пешта данас је у страху пред ратом. Држање народа је такво, да изазива чуђење. То су пошљедице сензација пештанских листова.

Српство

Деманти г-ђе Миладиновић. У „Pester Lloyd“ у изашло је отворено писмо г-ђе Милене супруге ухапшеног Жарка Миладиновића, у коме тврди да се приликом преметачине њиховог стананије ништа нашло што би Жарка компромитовало. Узета су само два писма: једно писмо приватне садржине од неке госпође из Скопља и позив биоградског суда због оставштине pjesника Змаја Ј. Јовановића.

Дигнута забрана. У Србији је дигнута забрана, која је постојала за извоз кукуруза.

Словенство

Плод франковачке пропаганде. Догађај, који се збио ових дана у Загребу, најбоље илуструје рад одвратне франковачке пропаганде. Нећемо говорити о њиховим легионарима, који нијесу ништа друго, но обични разбојници; нећемо говорити ни о уличним нападима и пушкарању у сред Загреба — не! Ричен је о једном одвратном догађају, који се збио у загребачкој женској реалци. Франковачка пропаганда захватила је чак и неодојаслу женску дјецу и отровала им погнуто душу тако, да је од невиних створова направила најпокаренније спекуланте и одвратне душе. — У загребачкој женској реалци у IV. разреду учи и нека Лукић, којој су најомиљеније штиво франковачке повине. Природно је, да Србе не може очима да види и да су јој одвратне све оне ученице, које су Српкиње, или, како их она назива, Влахиње. Прије неки дан она предаде разредној наставници једно писмо, у коме се грди цар Франсо, а велича се и хвали Србија и све српско. Управа школска поводом овога писма поведе истрагу и, по оптужби саме Лукићеве, сумња паде на ученицу Рогуљину. Како се било установило, да рукопис осумњачене ученице одговара анонимном писму, Рогуљину очекиваше отпуст из школе. И она би одиста била истјерана, да се не деси случај, који разјасни све. Једнога дана долети у школу Лукићева и баци своје књиге на клупу и изађе на поље. Том приликом из књига јој испале једно писмо затворено, адресирано на њу, али без поштанских биљига и жига. Другарицама њеним то се учини сумњиво, те га предадоше управитељки, која га отвори и видје, да је у писму овом рукопис исти као и у ранијем и да му је садржина слична, јер се и ту величало све што је српско и т. д. Кад се Лукићева нашла у шкринацу, признала је све: да је сама себи писала писмо само да би нашкодила Влахињама, јер их мрзи. Лукићева је због тога била истјерана, али је, заузимањем Јозуа Франка, понова примљена у школу. И Ј. Франк се тако жали како му стижу разне пријетње. Да, почем, не ради и он по рецепту ове његове жуто-кљуне приврженице. Управо: ко кога копира?

Двобој хрватских умјетника. За израду споменика Штросмајера натјечају се кипари хрватски проф. Франгеш и проф. Валдеа, те је због тога међу њима дошло до препирке, којом се приликом нашао Валдеа увријеђен, те је Франгеша позвао на двобој. Исто је тако позвао на двобој д-ра Анта Радића, секретара Матице Хрватске књижевник проф. М. Огризовић, предводник франковачке легије.

Кажњене. Из Г. Карловца јављају, да су жене народних посланика Анка Винковић и Катица Лукић кажњене по три дана затвора или 25 круна глобе, што су, приликом једне манифестације, викале: „Доље Жидови“. А Франковцима је дозвољено да вичу: „Доље Власи — Срби!“

Дневне новости

Ситуација. Чудна је ова политичка ситуација у Европи. Изгледа као и ово вријеме: час киша, час сунце, па опет град и олуја. За нас се све више облачи.

Русија, Енглеска и Француска траже сазив европске конференције, на којој ће се судити Аустрији.

Аустрија вели, да неће на конференцију, која ће бити за њу суд. Она хоће да се на тој конференцији анексија Босне и турско-аустријски и бугарско-турски споразум узму само на знање. Економска питања, па чак и она, која имају међународни значај, као н. пр. дунавско-јадранска жељезница, Аустрија тражи, да сама сврши са Србијом и осталим заинтересованим државама. Ту, по њеном мишљењу, Европа нема посла.

Од Русије Аустрија захтијева, да се изјасни, да на конференцији неће потрзати питање о анексији, и онда ће Ерентал одмах пристати на конференцију!

Према томе, конференције неће бити, ако све европске силе, па и Русија, не пристану, да се на њој питање о анексији узме само на повољно знање.

Ако не буде конференције, значи, да ће босанско-херцеговачко питање остати отворено. Остане ли отворено, рат европски ће одмах букнути, јер ће га изазивати сама Аустрија, која неће допустити да анексија остане отворено питање, што би за њу био пораз. А рата неће ни Француска, ни Енглеска, ни Русија. То Аустрија зна, па их је зато и ставила пред алтернативу: Или европски рат, или признајте анексију.

Црна Гора за рат. У пошљедње вријеме наши сусједи почели су да нам указују нарочиту пажњу, брижљиво припиткујући за прилике у нашој земљи. Тако, поред осталог, читамо у аустријским листовима и ове редове: „У Црној Гори наоружавање се наставља грозничаво. Сви мушкарци, почевши од 16 година, добили су оружје. Светштенство у црквама проповиједа рат, мотивишући га тим, да Аустро-Угарска настоји „искорјењавати православље на Балкану“. Ако су аустријски листови о свему овако одлично обавијештени, онда треба честитати стрпељивости њиховијех читаоца.

Противу др. Полита. Интерпелација др. М. Полита о држању Аустро-Угарске у погледу анексије Босне и Херцеговине изасвала је читаву буру. Мађарска штампа толико се жестоко окомила на њега, да већ не бира ни епитете које му даје. Уз мађарску штампу пристала је и аустријска, а и шовинистичка хрватска штампа устаје противу њега, називајући га велеиздајником. Није далеко вријеме, када ће се у Аустро-Угарској питати с правом: па ко није велеиздајник?

Лутрија за црногорски Црвени Крст. Да би се омогућила лутрија у корист Црногорског Црвеног Крста приложиле су многе родољубиве Српкиње у Цариграду своје дарове, леије и скупочијене предмете за лутрију. Међу прилагачицама налазимо Госпође: Чају Ненадовићку, Марију Д. Греговићку, Даринку Љ. Лешјанку, Делфу И. Иванићку, Милицу М. Зеновићку, Драгињу П. Греговићку, Анђу Давидовићку и Госпођице: Олгу Греговић, Анђицу Зеновић, Естеру Келер свастику вице-консула Саве Томића и т. д. Надати се, да ће се сви Срби Цариградски, а понаособ Црногорци узети, да се у што већем броју распродају лозови ове лутрије, како би се што пре могло приступити извлачењу згодитака ове лутрије. — Поменути пак врлим прилагачицама одбор изјављује најсрдачнију захвалност.

Народно здравље

Хљоб и месо. — Хљоб као представник скроба и месо као представник бјелазчевине обично су битни дијелови наше хране. По пиховој потрошњи пијени се, како се народ храни. Селаци обично троше много хљоба, а мало меса. Тако је пањено да селак просјечно поједе дневно:

Хљоба . . .	700 гр.	698	650
Меса . . .	20	70	74

Радници у Москви добијају у својој храни просјечно дневно:

Мушк . . .	862 гр. хљоба и 85 гр. меса
Женске . . .	780 305

Опасност по живот и здравље на жељезницама. — На жељезницама депонију се „несрећни случајеви“, при којима буде и повређених и мртвих. Колико су то управо несрећни случајеви, а колико опет нехат, непажња и друге прилике, које се могу откљопити, показују они бројеви:

На 1 милион путника долази:

У Немачкој . . .	0.08 мртвих и 0.39 повређ.
А. Угарској . . .	0.12 . . . . . 0.66
Француској . . .	0.124 . . . . . 1.74
Енглеској . . .	0.14 . . . . . 1.94
Швајцарској . . .	0.20 . . . . . 1.04
Белгији . . .	0.22 . . . . . 3.02
Русији . . .	0.99 . . . . . 3.93
Сав. Ам. Др. . .	1.45 . . . . . 6.58

Колика је разлика између Немачке и Савезних Ам. Држава! Али је то разлику лако разумјети, кад се дозна, да Немачка на својих 56,487 килом. путне има толико исто жељезничара, колико Сав. Амр. Државе на својих 460,196 км.

Сва тага су немачке путне махом с дуплим шивама, а америчке не.

Ситнице. — Не чекај да се у сувине топлој халини ознојни па да је тек онда скинеш. Тако ћеш најлакше вазенети. Заразе су болести и с т. та опасне, што иза њих често остају озбиљни трагови у тијелу — врло често у срцу. — Особе, којима је у породици да се гоје, нека не пију никако алкохолно пиће, и нека не једу много: кромпира, слаткишу, теста — па и хљоба — Шоколада јаво квари зубе: — много горе него шећер. Нарочито је за зубе онда опасна, кад се може дјети усављати.

Дјеца и туберкулоза. — Упада у очи да случајни туберкулозе парочито учестају од 2—4 год. живота, дакле кад се дјети од саме одију и већ потом поју. У том добу их је много теже често одржати, па баш у тој неочењоли прима у себи влиње туберкулозе. Пузе, играју и по воду и прашину примају све и трају у уста и т. д., па том приликом се заразе. Од 4—11 год. већ је мање прилике за зараду, па с тога је и мање случајева туберкулозе у том добу. Тек кад наврши дјетинство, туберкулоза и опет учеста.

ПРИВРЕДА

Како ћемо сачувати воћке од пошљедица прољетних мразева. — Познато је да позни мразеви јако школе воћкама а нарочито кад су у цвијету. Најјачи су мразеви од 3—5 часова изјутра и пошљедице њихове могу бити огромне, нарочито ако се воћар не стара да уштријеби ма какво средство да их, ако не сасвим предуприједи, а оно бар ублажи. Мраз може настати онда кад су ноћи ведре. Земља преко ноћ испушта сву топлиоту, коју преко дан од сунца прима. Ако су ноћи облачне, топлота, коју земља испушта, налази се над самом површином њеном, али, ако су ноћи ведре онда тонао ваздух, као лакиши, иде у вис а хладан долази на његово мјесто и тај ваздух почињава воћарству велике штете, јер ушљед велике хладноће прскају цвијетне ћелијице и испуштају сву воду, која се, дошавши на површину, смрзне и тиме заштићује у ћелијама заосталу протопласму, да се и она не смрзне. Тиме цвијетови постају крти, лако се ломе, али њихов живот не мора бити тиме још уништен.

Сваки воћар зна из искуства, да највећу штету трпе оне воћке, које су прво изложене непосредној сунчајној свјетлости. Нагло отопљивање шкоди воћкиним цвијетовима за то што те ћелије нијесу сада у стању да испуштени већ воду тако нагло унију и што се и вода дјелимично испарава, те ушљед тога протопласима утицајем загуснутих соли, које се у ћелијама налазе, одушире, те и цвијетови ушљед тога поцрне и онадају. Код оних воћака, које су сунчаном зрацима најнеприступачније, већ није такав случај. Ту се цвијетови постепеним отопљивањем ваздуха мало по мало краве, пошто су у стању да постепено унију сву воду и само дјелимично отпадају. То је потребно имати на уму при употреби средстава противу мрза.

Ако воћар има воћњак у маломе (на пр. ниске воћке поред зидова или кордоне) може се противу мрза борити врло простим начином. Ту се обично употребљавају даске, које се прислоне на зид. Ако су даске кратке треба их ставити на столице или нешто слично. Даске не морају лежати баш на дрвећу, већ је довољно да их покривају. Као што је већ раније споменуто, мраз

зиви су најјачи од 3—5 сати изјутра пред сам излазак сунца. То наговештавамо из овог разлога: многи воћар устаје тако рано да би могао на вријеме предупредити пошљедице мрза, па дошавши у воћњак и видјевши да је мраз претпоставља да је већ све изгубљено. То није увијек, и за то саветујемо сваком воћару да и у таквим приликама употреби сва средства која се препоручују. У таквом је случају могуће избећи бар пошљедице наглог отопљивања (срављења).

Много је теже избјећи пошљедице позних прољетних мразева у великим воћњацима. Овдје је човек у прилици покушати од саме природе. Познато је, да мраз попушта чим се замрачи. Да би се утицај мрза смањено, нужно је дакле начинити вјештачке облаке. Те облаке можемо начинити од дима, који треба да буде што је могуће гушћи, да би се одржао над земљом. Такав густ дим дају: кромпирово лишће, пољски коров, маховина, опало шумско, мокро лишће и т. д. Кад год се воћар боји да ће ускоро настати и позни мразеви и да ће причинити велике штете, треба одмах да начини велике гомиле од поменутог материјала и да их запали. Те гомиле се праве на ону страну воћњака с које вјетар пира. Дим обавија цио воћњак и тиме га штити од мрза. Ватру ту потребно је одржавати све до 6—7 часова изјутра т. ј. док док се ваздух мало не отопли.

У осталом саме прилике поучиће воћара како ће и шта ће у појединим приликама радити. Са кађењем је у осталом боље издржати дуже, него престати прије 7 сахата.

То, што се може препоручити за један обичан воћњак, не може се препоручити и за воћњак од неколико хиљада дрвета. За што — видјећемо одмах. Већ смо рекли, да материјал за ту сврху употребљен треба да буде распоређен на ону страну воћњака с које вјетар дрва. Шта би радио воћар, кад би и вјетар на прецац окренуо и почео пиркати с друге стране и одвраћати му дим од воћњака. Да ли би могао тако лако преносити материјал на другу страну? Не! За то се у овом случају препоручују друга средства. Ту треба употребити сасвим друге, лако запаљиве ствари, као што су: минерални жетини, смола, и друге запаљиве материје, које при гоњењу јако пуше. Палење само врши се у каквом лиманом суду, који се постави на какав лако покретљив предмет (на пр. бурнице и др.) да би се ватра могла лакше преносити с једне стране воћњака на другу.

У коликом одстојању треба да буде једна ватра од друге зависи од јачине вјетра и каквоће материјала. У колико је јачи вјетар и већа запаљивост материјала, у толико треба да је једна ватра ближе другој. Приближно растојање је 20—30 м.

Побједио

Бенерал је. Заповједник јаке и храбре војске, која стоји пред непријатељем. И он је добар војник. Само има једну ману: — воли пиће...

За сјутра се спрема одеудна, крвава битка. Бенерал епо под свој патор, разастро преда се карте и планове и проучава како ће своју војску распоредити. У томе му уђе послани, унесе боцу с ливером и чапу, стави их пред Бенерала — као што је то већ научно — на се онда понује назад.

Бенерал диже главу... па кад је мислио да му је послани већ понаље одмакао, погледа па боцу свога омилевог пића, па поче сам себи подгласно говорити:

— Ако га окусам, пиће му моћи одолети. Попићу по обичају пијету боцу... А пиће ће ми мозак заврјетити... планови и карте ће ми пред очима играти, и пиће распоред учинити... Па ју сјутра — може бити — онако мамуран и бити изгубити... Зар не би било боље да га не пијем? Али како ћу, кад је оно јаче од меве, па ми енодари? —

Бенералов послани не бјеше још отишао, па кад чу те чудновате ријечи свога господара, прмоли главу кроз паторска крила и зачуђево га гледаше. Бенерал га спази па ће му заповиједити:

— Улази! —

Послани се често траже. У страху да ће бити кажњен, што је прислушкивао, уђе бојажљиво у ватру, и стаде пред Бенерала.

— Чуд се што сам ја казао: је ли? — пита Бенерал — па ми сад рећи, шта ти мислиш о томе? —

— Ја мислим, господине Бенерале, да је у овој прилици ласно побједити... Све зависи од боје. —

И тек то рече, прије стогу, зграби нагло боцу с пићем, и тресну је тако снажно о земљу, да сва у комаде прште.

Бенерал у при мах зачуђево гледа, што се зби, па ће му онда благо рећи:

— Хвала ти! Ти си бољи јунак од мене. Ја сјутра битку добијемо, ти си је добио. Побједио си ето нашег највећег непријатеља, који је мраз вада побједио.